dis ta sisse eri palvetunnid, mille juures teda abistasid herrnhuutlik koduõpetaja P. F. Bornwasser ja eesti soost köster Adam Koljo. A-l 1739 tutvus Q. Lätimaal vennastekogudustega ja organiseeris Urvaste ärganud nende eeskujul. A-l 1740 saadeti talle Herrnhutist abiliseks M. F. Hasse ja 1741 J. H. Rudolph, kes jäid paljudeks a-iks kohale kogudust juhtima ja asutasid aug-s 1741 ühes teiste herrnhuutlastega vormiliselt vennastekoguduse Urvastesse. See oli üks varasemaid vennastekogudusi Eesti alal ja kujunes väljapaistvamaks oma suuruselt ja eeskujulikult organisatsioonilt. Ametlik vennastekoguduste keeld 1743. a. ei lõpetanud tegevust Urvastes, nii et sealne vennastekogudus jäi kogu XVIII s. kestel juhtivasse asendisse Lõuna-Eestis. Q-i vanemast pojast Johann Christian Q-st (vt. ka *Suppl.*) jt. lastest arenesid aktiivsed herrnhuutlikud tegelased Saksamaal. — Pietistlikus äratustöös on Q. 1736 eesti keelde tõlkinud ja Tallinnas s. a. trükkida lasknud 3 vagasisulist juttu „Kuseni Hinrikust", „Väikesest Jörgelist" ja „Vaesest tütarlapsest Armillast" (ilm. kõik ühessamas teoses; sellest pole säilinud ühtki eksemplari, mistõttu täpsed tiitlid on teadmata). A-l 1741 on Q. tõlkinud ja avaldanud väikese lõunaeesti-murdelise vennastekoguduse lauluraamatu, mis on esimeseks herrnhuutliku sisuga teoseks eesti keeles; ka sellest teosest pole säilinud ühtki eksemplari. Q-i tõlgitud laule on avaldatud hiljemini teisis väljaandeis. Eesti Kultuuriloolises Arhiivis leidub Q-i käsikirjalisi jutlusi. Ta saksakeelne kirjavahetus Äksi pastori K. G. v. Staden'iga on trükitud Joh. Ph. Fresenius'e teoses „Nachrichten von herrnhutischen Sachen" (Frankfurt ja Leipzig, 1751; Band 4, Sammlung VII, lk. 245—337), mis sisaldab arutlusi herrnhuutlikust õpetusest. — Q-i mõjul on tekkinud XVIII s. keskpaiku teisigi herrnhuutlikke kirjamehi, kellest on tähtsamad Tartu köster Michael Ignatius (vt. *Suppl.*) ja Urvaste koolmeister Mango Hans. Viimane on koostanud 1740-ndail a-il hulgaliselt vagasisulisi käsikirju, mis on kaua liikunud anonüümselt Lõuna-Eesti talurahva seas. Need harrastused on mõjustanud hilisemate vennastekoguduse käsikirjade valmistamise ja levitamise traditsiooni, mis eriti hoogustus XIX s. alguses peamiselt Tartu- ja Võrumaal.

ERKA-st, Eesti Kultuuriloolisest Arhiivist, Läti Riigiarhiivist ja Vennaste-Uniteedi arhiivist (Herrnhutis) saadud andmed; J. Chr. Quandt'i (noorema) autobiograafia ajakirjas „Nachrichten aus der Brüdergemeine" 1851, lk. 432—457; H. Plitt, Die Brüdergemeine und die lutherische Kirche in Livland (1861), lk. 101—104; G. Suits, Vanemast vennastekoguduse kirjandusest (koguteoses „Raamatu osa Eesti arengus" 1935, lk. 70, 79); R. Põldmäe, Eesti vennastekoguduse kirjandusest XVIII sajandi keskel (E. Kirj. 1936, nr. 6). *R. P.*

***QUANDT, Johann Christian** (noorem), saksa rahvusest herrnhuutlik tegelane ja vaimulik kirjanik, eelmise poeg, sai esimest haridust ja usulist äratust Urvastes oma isalt ja herrnhuutlikelt koduõpetajailt. Q. teotses Saksamaal herrnhuutlikes koolides, kogudustes ja asutistes, eriti nende majanduslikul organiseerimisel. A-il 1793—94 ja 1802 visiteeris ta ametlikult Eestimaad, kusjuures korraldas ulatuslikult siinsete koguduste asju, parandas nende suhteid pastorite ja mõisnikkudega ning tutvus paljude eestlastega, kellega pidas kirjavahetust, osalt eesti keeles. Ta korrespondeeris ametlikult aastakümneid Baltimaade vennastekogudustega ja juhtis siinset tegevust, eriti selle õitseaegadel 1800—20. — A-l 1793 hakkas Q. ette valmistama lõunaeesti-murdelist vennastekoguduse lauluraamatut; selleks redigeeris ta seniseid trükitud laule, kogus käsikirjalist materjali ja tõlkis ka ise rohkesti uusi laule, sest ta oskas korralikult eesti keelt. Q-i abistasid seejuures hoolekandja M. Kohler ja keelelisel redigeerimisel eestlased Raudsepa Laur Kanepist, Peter Kersten Kambjast (hiljemini Kanepis) ja Alexander Raudial (vt.) Tartust. Pastor H. A. Erxleben (vt.) on kaastöölisena piirdunud ainult väheste keeleliste parandus-te tegemisega. Teose väljaandjaks oli Q. ise. Ainelist toetust andsid Tartu kaupmees eestlane Gustav Raudial (mainitu vend) ja mõned mõisnikud. Teos „Mönne wastse Waimolikko Laulo" (Barby, 1802) levis mitmes trükis Lõuna-Eestis. Hoolekandja J. H. Förster'i ja P. Kersten'i abil kogus ja redigeeris Q. ka vennastekoguduse liturgiaid ja litaneiasid, mis ilmusid lõunaeesti-murdeliselt teoses: „Palwe, Palwusse, Eenpalwe nink Kittusse Laulo" ja „Koggodusse

Eesti biograafilise leksikoni tÃƒÂ¤ienduskÃƒÂ¶ide, 1940, lk. 263